

ПРЕДСТАВНИКИ РОДУ *PHILADELPHUS* L. В ОСЕРЕДКАХ КУЛЬТУРНОЇ ДЕНДРОФЛОРИ МІСТА КИЄВА

С.М. Костенко, аспірантка*

Наведено асортимент, проаналізовано природний ареал та дано оцінку загального стану й декоративності видів і культиварів роду *Philadelphus* L. в осередках культурної дендрофлори міста Києва.

***Philadelphus* L., асортимент, декоративність, насадження, інтродукція.**

Підбір видового складу дерев і кущів для озеленення великих міст є важким і багатоступеневим процесом. При цьому враховуються такі чинники, як фізико-географічні особливості території, вплив антропогенних чинників, дендрологічний склад насаджень, їх естетичні й санітарно-гігієнічні особливості та ін. Важливим етапом формування міської дендрофлори є постійний моніторинг зелених насаджень.

Для визначення асортименту насаджень, які використовуються в озелененні, виникає необхідність порівняти їх декоративні властивості. З цією метою розробляються методи і шкали оцінки декоративних властивостей. До числа перспективних інтродуцентів належить група красивоквітучих кущів родини *Hydrangeaceae* Dum., а саме, представники роду *Philadelphus* L.

За біологічними особливостями і високими декоративними властивостями, стійкістю до умов зовнішнього середовища, спроможністю переносити обрізку, можливістю широкого композиційного використання в озелененні, види та культивари чубушника не поступаються багатьом іншим рослинам, які застосовують у зеленому будівництві, а іноді перевершують їх.

Чубушники декоративні не тільки в пору цвітіння, вони мають гарний вигляд упродовж літа завдяки щільній кроні і красивій листовій мозаїці.

Їх можна використовувати в групових і солітерних посадках. Наприклад, низький культивар *Ph. coronarius* 'Nana' має чудовий вигляд на тлі газону, а високорослі культивари дуже ефективні в живоплотах [1, 7].

Існують повідомлення про наявність від 40 до більш ніж 70 видів і велику кількість культиварів роду *Philadelphus* L., однак більшість авторів все ж виділяють близько 50 видів [1, 2, 8]. Природний ареал *Philadelphus* L. зосереджений в Північній Америці та Центральній і Східній Азії. В Європі і Малій Азії природного походження тільки два види [9]. За час інтродукції чубушники широко розповсюдилися в культурі багатьох країн світу з помірним кліматом: майже по всій Європі; Центральній, Середній і Західній Азії; по всій території США і південно-західній частині Канади. У природній дендрофлорі України чубушників немає, однак у культурі на території на-

* Науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук С.Б. Ковалевський

шої країни нині налічується 42 види і гібриди та 20 декоративних форм [4].

Мета дослідження – проаналізувати асортимент представників роду *Philadelphus* L. у ботанічних садах і дендропарках м. Києва та дослідити їх загальний стан і декоративність.

Матеріали та методи дослідження. У роботі наведено дані інвентаризації, проведеної в осередках культурної дендрофлори міста Києва (НБС імені М.М. Гришка НАН України, Ботанічний сад ім. акад. О.В. Фоміна КНУ імені Тараса Шевченка, Ботанічний сад НУБіП України, Сирецький дендрологічний парк загальнодержавного призначення). Вивчено загальний стан і декоративність інтродукованих у них представників роду *Philadelphus* L. для визначення перспективності використання в міському озелененні в даних ґрунтово-кліматичних умовах.

Оцінку загального стану представників роду *Philadelphus* L. здійснювали за п'ятибальною шкалою, запропонованою В.Ф. Леоном, враховуючи відсоток втраченого листового покриву [6]. Кущі, які не мали ознак пригніченості росту без втрат листової маси, оцінювали в 5 балів; рослини з показниками росту, що відповідали нормі, а втрати листового покриву становили близько 20–25 % – у 4 бали; об'єкти з ознаками ослабленого росту, що мали близько 50 % повноцінної листової маси – у 3 бали. Представників із гіршим станом росту і розвитку (2 і 1 бал) у насадженнях ботанічних садів не виявлено.

Оцінку декоративності чубушників, здійснювали за шкалою, запропонованою О.А. Калініченком [5]: 1 бал – декоративність негативна (зовнішній вигляд рослин помітно зменшує їх загальну привабливість); 2 бали – нульова (декоративні якості непомітні, рослини не мають своєї виразності на загальному фоні насаджень); 3 бали – незначна (декоративні якості помітні, але невиразні, тому не дуже підвищують декоративність рослини); 4 бали – достатня (декоративні якості виразні, рослини добре виділяються на загальному фоні насаджень); 5 балів – висока (декоративні якості надають рослинам значної привабливості, зумовлюють у масового спостерігача сильне емоційне відчуття, захоплення).

Результати дослідження. У результаті проведених досліджень було встановлено, що в осередках культурної дендрофлори співвідношення інтродукованих видів за походженням відображає кількісний розподіл представників роду *Philadelphus* L. Переважаючими є види з Південної Європи та Північної Америки, такою самою кількістю представлені культивари, значно менше представлені види з Китаю та Північної Мексики, а представники японської флори відсутні.

Найбільш розповсюдженими в осередках культурної дендрофлори м. Києва є такі види, як *Philadelphus coronarius* L. і його культивари та *Ph. microphyllus* Gray. Середніми за поширеністю є *Ph. tenoifolius* Rupr. et Maxim, *Ph. grandiflorus* Hilld, *Ph. lewisii* Pursh, *Ph. latifolius* Schrad, і найменше представлені (по одному разу) *Ph. gordonianus* Lindl, *Ph. schrenkii* Rupr. et Maxim, *Ph. inodorus* L., *Ph. incanus* Koehne, *Ph. magdalena* Koehne.

**Фрагмент інвентаризаційної відомості видів і культиварів роду
Philadelphus L. в осередках культурної дендрофлори міста Києва**

№ з/п	Вид, культивар	Висота, м	Проекція крони Пн-Пд/Зх-Сх	Стан, бал	Декоративність, бал
1	2	3	4	5	6
НБС ім. М.М. Гришка НАН України					
1.	<i>Philadelphus coronarius</i> L.	2,5	1,5/1,5	4	4
2.	<i>Ph. coronarius</i> 'Plena'	2,6	1,3/1,2	5	5
3.	<i>Ph. coronarius</i> 'Dianthiflora'	1,1	1,2/1,1	5	5
4.	<i>Ph. microphyllus</i> Gray	1,2	1,1/0,9	5	4
5.	<i>Ph. incanus</i> Koehne	2,7	1,7/1,6	5	5
6.	<i>Ph. inodorus</i> L.	2,7	1,8/1,6	5	5
7.	<i>Ph. lewisii</i> Pursh	2,1	1,2/1,2	5	5
8.	<i>Ph. gordonianus</i> Lindl	2,9	1,8/1,7	5	5
9.	<i>Ph. floribundus</i> Schrad*	2,8	1,9/1,6	5	5
10.	<i>Ph. latifolius</i> Schrad	2,7	1,6/1,2	5	5
11.	<i>Ph. grandiflorus</i> Hild	2,6	1,7/1,4	5	5
12.	<i>Ph. l. viriginalis</i> Rehd*	1,9	1,4/1,2	5	5
13.	<i>Ph. zeyheri</i> Schrad*	2,9	1,9/1,8	5	5
14.	<i>Ph. schrenkii</i> Rupr. et Maxim	2,6	1,6/1,3	5	5
15.	<i>Ph. tenuifolius</i> Rupr. et Maxim	2,3	1,3/1,2	5	5
16.	<i>Ph. magdalenae</i> Koehne	2,8	1,7/1,5	5	5
17.	<i>Ph. l. 'Albatre'</i> *	1,7	1,6/1,3	5	5
18.	<i>Ph. l. 'Norma'</i> *	3,1	1,7/1,5	5	5
19.	<i>Ph. l. 'Montean d'Hermine'</i> *	0,8	0,7/0,6	5	5
20.	<i>Ph. l. 'Avalanche'</i> *	1,4	1,2/1	5	5
21.	<i>Ph. 'Lunnyij Swet'</i> *	0,9	0,9/0,8	5	5
22.	<i>Ph. l. Leominei</i> *	2,4	1,8/1,6	5	5
23.	<i>Ph. 'Pompon'</i> *	1,5	1,4/1,2	5	5
Ботанічний сад ім. акад. О.В. Фоміна КНУ імені Тараса Шевченка					
24.	<i>Philadelphus coronarius</i> L.	6,0	2,3/2,2	4	4
25.	<i>Ph. coronarius</i> 'Aurea' Rehd.	2,0	1,5/1,3	5	5
26.	<i>Ph. coronaries</i> 'Duplex'	0,9	0,8/0,7	5	5
27.	<i>Ph. coronarius</i> 'Primuliflorus'	2,5	1,6/1,4	5	5
28.	<i>Ph. falconeri</i> Sarg.*	2,0	1,7/1,5	5	5
29.	<i>Ph. tenuifolius</i> Rupr. et Maxim.	3,0	1,7/1,6	5	5
30.	<i>Ph. l. viriginalis</i> Rehd.	1,8	1,3/1,1	5	5
Ботанічний сад НУБіП України					
31.	<i>Philadelphus coronarius</i> L.	3	1,7/1,6	4	4
32.	<i>Ph. coronarius</i> 'Nana' Mill	0,5	0,4/0,4	4	4
33.	<i>Ph. microphyllus</i> Gray	2	1,6/1,4	4	4
34.	<i>Ph. l. Leominei</i> *	3	1,5/1,4	5	5
Сирецький дендрологічний парк загальнодержавного призначення					
35.	<i>Philadelphus coronarius</i> L.	4,0	2,1/1,9	4	4
36.	<i>Ph. coronarius</i> 'Aurea' Rehd.	1,5	1,2/1,1	5	5
37.	<i>Ph. coronarius</i> 'Nana' Mill	0,4	0,3/0,3	4	4
38.	<i>Ph. coronarius</i> 'Plena'	2,3	1,2/1,1	5	5
39.	<i>Ph. falconeri</i> Sarg. *	2,4	1,7/1,6	5	5
40.	<i>Ph. floribundus</i> Schrad*	2,5	1,8/1,6	5	5

Продовження табл.

1	2	3	4	5	6
41.	<i>Ph. 'Elbrus'</i> *	1,4	1,4/1,2	5	5
42.	<i>Ph. l. 'Enchantment'</i> *	1,9	1,7/1,6	5	5
43.	<i>Ph. 'Komsomolec'</i> *	1,3	1,2/1,1	5	5
44.	<i>Ph. 'Zoya Kosmodemyanskaya'</i> *	1,3	1,4/1,3	5	5
45.	<i>Ph. 'Vosdushnij Desant'</i> *	1,4	1,3/1,2	5	5
46.	<i>Ph. l. 'Mont Blane'</i> *	1,1	1,1/0,9	5	5
47.	<i>Ph. microphyllus</i> Gray	1,2	1,2/1,1	5	5

Ph. x l. Leominei *, *Ph. L. x 'Albatre'***, *Ph. L. x 'Avalanche'*** , *Ph. L. x 'Mont Blane'***, *Ph. L. x 'Montean d'Hermine'***, *Ph. L. x 'Enchantment'***, *Ph. L. x 'Norma'*** (отримані від схрещування *Ph. coronarius* L. x *Ph. microphyllus* Gray), *Ph. L. x viriginalis* Rehd* (*Ph. leominei* x *Ph. nivalis* 'Plena'), *Ph. x 'Elbrus'*** (еліма № 54/10 *Ph. L. x 'Gletcher'* x *Philadelphus pubescens* Loisel), *Ph. 'Vosdushnsj Desant'*** (еліма № 42/12 сіянець чубушника *Ph. L. x 'Avalanche'*), *Ph. x 'Zoya Kosmodemyanskaya'*** (еліма № 53/14 *Ph. L. x 'Gletcher'* x *Philadelphus pubescens* Loisel), *Ph. x 'Komsomolec'*** (еліма 27/12 *Ph. L. x 'Gletcher'* x *Ph. L. x 'Bouquet Blanche'*), *Ph. 'Lunnyij Swet'*** (сіянець чубушника *Ph. L. x 'Alabasrite'*), *Ph. 'Pompon'*** (сіянець чубушника *Ph. L. x 'Alabasrite'*), *Ph. x falconeri* Sarg* (*Ph. coronarius* x *Ph. laxus*), *Ph. x floribundus* Schrad* (*Ph. coronarius* x *Ph. gordonianus*), *Ph. x zeyheri* Schrad* (*Ph. coronarius* x *Ph. inodorus*)

Як видно з фрагмента інвентаризаційної відомості, значну цікавість у колекційних фондах отримали культивари видатних селекціонерів В. Лемуана (*Ph. l. Leominei*, *Ph. l. 'Albatre'*, *Ph. l. 'Avalanche'*, *Ph. l. 'Mont Blane'*, *Ph. l. 'Montean d'hermine'*, *Ph. l. 'Enchantment'*, *Ph. l. viriginalis*) і М. Вехова (*Ph. 'Elbrus'*, *Ph. 'Vosduschnij Desant'*, *Ph. 'Zoya Kosmodemyanskaya'*, *Ph. 'Komsomolec'*, *Ph. 'Lunnyij Swet'*, *Ph. 'Pompon'*).

Згідно з проведеною нами інвентаризацією, представники цього роду знаходяться у гарному стані, зберігаючи високу декоративність упродовж усього вегетаційного періоду. Показники їх загального стану й декоративності в умовах м. Києва були на рівні 4–5 балів, залежно від виду, що свідчить про перспективність використання всіх цих інтродуцентів у міському озелененні даних ґрунтово-кліматичних умов. Крім того, перспективи використання чубушників зумовлені також їх різноманітними композиційними можливостями, оскільки інтродуковані в м. Києві чубушники представлені широкими різновидами форм і властивостей. У переважній більшості кущів чубушника висота коливається в середньому від 1,5 до 4 метрів, однак у даних умовах витримали інтродукцію також низькорослі представники, такі як *Ph. 'Lunnyij Swet'*, *Ph. l. 'Montean d'Hermine'* і *Ph. coronarius* 'Nana' Mill., останній, при цьому, практично не цвіте. Квіти білі і кремово-білі прості, а також напівмахрові (*Ph. coronaries* 'Duplex', *Ph. 'Elbrus'*), махові (*Ph. coronarius* 'Plena', *Ph. coronarius* 'Dianthiflora', *Ph. l. viriginalis* Rehd., *Ph. l. 'Albatre'*, *Ph. l. 'Norma'*, *Ph. l. 'Mont Blane'*, *Ph. l. 'Montean d'Hermine'*, *Ph. 'Komsomolec'*, *Ph. 'Zoya Kosmodemyanskaya'*), густомахрові (*Ph. l. 'Enchantment'*, *Ph. 'Pompon'*) і зеленувато-кремові махові (*Ph. 'Lunnyij Swet'*). Морфологічною особливістю *Ph. coronarius* 'Aurea'

Rehd. є золотисто-жовті листки, а для *Ph. microphyllus* Gray і культиварів Лемуана, отриманих від схрещування *Ph. coronarius* L. x *Ph. microphyllus* Gray, характерний інтенсивний ананасово-полуничний і полуничний аромат. Тут зустрічаються чубушники, що мають різні строки цвітіння, і тому, за певного набору їх видів і культиварів, можна досягти композиції, що має безперервне цвітіння упродовж двох місяців.

Висновки

Досліджені нами види та культивари *Philadelphus* L. є цінними високодекоративними рослинами, що вказує на доцільність їх використання у садово-парковому будівництві м. Києва.

Розширення в озелененні м. Києва асортименту кущів із високими декоративними властивостями за рахунок зазначених видів і культиварів *Philadelphus* L., буде сприяти підвищенню естетичності й привабливості садово-паркового ландшафту.

Список літератури

1. Александрова М. Аристократы сада: красивоцветущие кустарники / М. Александрова. – М. : Фитон+, 2000. – 192 с.
2. Вехов Н.К. Жасмин / Н.К. Вехов. – М. : Московский рабочий, 1952. – 56 с.
3. Дендрофлора України. Дикорослі і культивовані дерева і кущі. Покритонасінні : довідник. Ч. 2 / [М.А. Кохно, Н.М. Трофименко, Л.І. Пархоменко та ін.] ; за ред. М.А. Кохна та Н.М. Трофименко. – К. : Фітосоціоцентр, 2005. – 716 с.
4. Зайцева И.А. Интродукция видов рода *Philadelphus* L. в Днепропетровском Ботаническом саду / И.А. Зайцева, В.Ф. Опанасенко, О.Н. Якушина // Бюлетень державного Нікітського Ботанічного саду. – Ялта, 1999. – Вип. 79. – С. 81–86.
5. Калініченко О.А. Декоративна дендрологія : навч. посіб. / Калініченко О.А. – К. : Вища школа, 2003. – 199 с.
6. Левон Ф.М. Вуличні насадження Києва: сучасний стан, шляхи оптимізації / Ф.М. Левон // Науковий вісник НАУ. Лісівництво. – 1999. – Вип. 20. – С. 109–118.
7. Пенезева Н. Льет жасмин благоуханье... Чубушники в Главном ботаническом саду / Н. Пенезева / Цветоводство. – 2009. – № 3. – С. 16–19.
8. Тахтаджян А.Л. Система и филогения цветковых растений / Тахтаджян А.Л. – М.–Л. : Наука, 1966. – 611 с.
9. Тахтаджян А.Л. Флорестические области земли / Тахтаджян А.Л. – Л. : Наука, 1978. – 248 с.

*Приведен асортимент, проанализирован ареал естественного произрастания и дана оценка общего состояния и декоративности видов, а также культиваров рода *Philadelphus* L. в среде культурной дендрофлоры города Киева.*

***Philadelphus* L., асортимент, декоративность, насаждения, интродукция.**

*Species assortment is given, natural habitat is analysed, the overall and decorative features of spesies and cultivars of *Philadelphus* L. genus in green plantations of Kyiv are determined.*

***Philadelphus* L., assortment, decorative features, plantations, introduction.**